

мистецтва та навіть впевненіше почуватися у освітніх взаєминах із власним педагогом з вокалу.

Розвиваючи цей блок питань, було необхідно з'ясувати, що саме у самостійній діяльності не вдається самому студенту добитися без допомоги педагога. Відповіді були такі. Найголовніше, що заважає навчанню співу без педагога, є недостатнє володіння методикою навчання. У кожного педагога є власні цікаві прийоми навчання, напрацювання протягом великого часу (якщо цей педагог досвідчений), досвід роботи не лише як педагога, а й як виконавця. Майбутні учителі переконані, що робота з педагогом необхідна тому, що він послідовно дотримується певної методики навчання, яка вже випробувана часом. До того ж, крім теоретичних та методичних вказівок, які він надає на кожному занятті, ще й практично показує, як це треба зробити, зразу може перевірити на занятті правильність виконання окремих прийомів, вправ тощо та добитись бажаного рівня їх засвоєння та самостійного виконання.

Тому самоудосконалення, яке позбавлене таких особливостей навчання, може призвести до цілої низки помилок, виправляти які буде незручно. Такої думки дотримувалась більшість респондентів. Цікаво, що порівнюючи навчання вокалу із навчанням гри на музичному інструменті, наші респонденти вважають, що і володінню будь-яким інструментом теж треба навчатися із педагогом. І причини виставляються такі ж самі : з «педагогом навчатись краще, тому що це відбувається за допомогою певної методики». Більше того, є студенти, які вважають, що навчитись якісно грати на музичному інструменті самостійно взагалі неможливо (35 %). Декілька (3 %) опитуваних вважають, що в музиці неможливо навчитись без педагога будь-чого, а інші вважають, що можна навчатись без педагога лише читати ноти з листа. 2 % осіб зовсім не визначились із відповідями на ці питання.

Таким чином, підсумовуючи відмітимо, що часто респонденти не розрізняють сутність схожих, але не однозначних понять, а саме: самостійну роботу, під час якої можна відпрацювати необхідні навички та уміння, та окрему діяльність щодо розвитку потенціалу кожної особистості, який передбачає необхідну мотивацію до самоудосконалення, зацікавленість у самонавчанні, опануванні умінь професійно виконувати свою роботу, постійно удосконалювати її результативність у майбутній фаховій діяльності. Це і стане предметом подальшого дослідження та розробки відповідної методичної підтримки.

Література

1. *Чжан Чжен Кай*. Теории обучения вокальной музыке / Чжен Кай Чжан. – Шан хай : Шанхайское издательство, 2002. – 171 с.
2. *Пен Сяо Лин*. Основные теории вокальной музыки / Лин Пен Сяо. – Сон Цин: Сонцинское издательство, 2001. – 175 с.
3. *Гуо Хен Цей*. Молодежь. Психическое самосовершенствование / Цей Гуо Хен. – С. : Психология, 2000. – 449 с.
4. *Педагогика* : Большая современная энциклопедия / Сост. Е.С. Рапацевич. – Мн. : «Соврем. слово», 2005. – 720. – С. 510 – 516.

УДК 378.091.12.011.3-051:78

Горбенко О.Б.

МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

В статті розкривається сутність і специфіка музичально-исполнительської компетентності майбутнього учителя музики, визначаються і характеризуються основні структурні компоненти даного феномена. Музичально-исполнительська компетентність майбутніх учителів музики в структурі професійної підготовки визначається як основна..

Ключевые слова: музыкально-исполнительская компетентность, художественно-интерпретационный процесс, художественно-интерпретационные умения, будущие учителя музыки.

Кардинальні зміни, що відбуваються в суспільно-економічній сфері нашої держави на сучасному етапі, входження України в світовий освітній простір детермінує інноваційні процеси в сфері освіти, переорієнтацію процесу професійно-педагогічної підготовки на європейські стандарти.

У зв'язку з цим посилюються вимоги не тільки до професійного зростання вчителя, а й до його особистісних якостей, що виявляються в здатності орієнтуватися в розмаїтті протиріч сучасного світу, бути готовим до перманентних змін, самостійно набувати компетенцій згідно обраного фаху, визначати особистісні способи творчої самореалізації і самоствердження в професійній кар'єрі й життєдіяльності.

Успішність розв'язання цих питань залежить від сформованості музично-виконавської компетентності, яка в складній інтегративній структурі професійно-педагогічної діяльності вчителя музики є ключовою.

У сфері середньої та вищої мистецької освіти вдосконаленню процесу професійної підготовки вчителя присвячені праці Л.Арчажнікової, А.Болгарського, О.Дем'янчука, В.Дряпкі, А.Душного, І.Кевішаса, Л.Коваль, А.Козир, Л.Масол, О.Михайличенко, О.Олексюк, О.Отіч, Г.Падалки, Л.Паньків, А.Растригіної, Л.Рапацької, О.Ростовського, О.Рудницької, О.Сухомлинської, Г.Ципіна, О.Щолокової; праці з методики музичного виховання Ю.Алієва, О.Апраксіної, С.Гінзбург, Н.Гродзенської, Н.Єгіної, Т.Беркман, В.Шацької.

Актуальні питання професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема інструментально-виконавської, висвітлюються в наукових дослідженнях Л.Гусейнової, А.Зайцевої, Н.Згурської, В.Крицького, М.Михаськової, Т.Пляченко, Г.Саїк, О.Щербініної, Т.Юник; вокально-виконавської – Л.Дерев'яно, І.Шевченко, Н.Швець, Ю.Юцевич; диригентсько-хорової – А.Авдієвський, А.Болгарський, А.Козир, П.Ніколаєнко.

Розглядаючи поняття «компетентність» у контексті культурологічного підходу, науковці підкреслюють її орієнтацію на духовні потенції особистості. Основою її формування виступає поєднання знань, навичок і вмінь з індивідуальним переживанням, емоційно-почуттєвим досвідом, зумовленого різноманітними життєвими ситуаціями [3].

Освітні мистецькі компетенції умовно класифікуються на загальні (особисті й соціальні) і функціональні. Функціональні компетенції пов'язані з певною предметною (музичні, образотворчі, театральні, хореографічні тощо) і міжпредметною діяльністю.

Професійну компетентність майбутнього вчителя музики Г.Падалка визначає як системну, інтегративну якість, що передбачає здатність особистості усвідомлювати музику як явище суспільного життя, засвоєння основних її закономірностей, стилів і жанрів, до оволодіння засобами втілення художніх образів у виконавстві, до застосування музики в художньо-виховній роботі зі школярами. Знати мистецтво в розмаїтті його жанрів і стилів, підкреслює Г.Падалка, – означає мати великий запас естетичних вражень, великий досвід інтелектуально-емоційного усвідомлення образного змісту творів, володіти різнобарвною палітрою здатності до художніх роздумів і почуттів [7, с. 38].

О.Михайличенко відносить професійну компетентність учителя музики до структурних компонентів педагогічної майстерності, яку визначає як сукупність професійної компетентності, педагогічних здібностей та педагогічної техніки. Професійну компетентність викладача музичних дисциплін науковець визначає як «гармонійне поєднання його музичних знань, педагогічно спрямованої свідомості та психолого-педагогічного мислення» [4, с. 92].

Ґрунтуючись на висновках педагогів-науковців про те, що компетентність насамперед має діяльнісну характеристику, котра розкриває здатність фахівця здійснювати необхідні професійні дії, успішно реалізовувати набуті знання, вміння і навички в практичній діяльності, музично-виконавську компетентність можна визначити як складну інтегративну

особистісну якість майбутнього вчителя музики, сформованість якої зумовлено здатністю до художньої інтерпретації в різних видах музично-виконавської діяльності.

Діяльність учителя музики, зазначається у наукових працях О.Апраксіної, Л.Арчажникової, Л.Горюнової, Г.Падалки, Л.Рапацької, О.Ростовського, визначається музично-педагогічною діяльністю, котра синтезує педагогічну, хормейстерську, музикознавчу, музично-теоретичну, музично-виконавську, дослідницьку роботу й заснована на вміннях самостійно систематизувати й узагальнювати набуті знання [1], осягати навколишній світ через художні образи [6].

Основними завданнями в структурі музично-педагогічної діяльності вчителя музики є: вміння виконувати твори різних стилів і форм інструментального письма; вміння розкривати художній образ твору на основі точного виконання нотного тексту й власного виконавського досвіду; володіти навичками самостійної роботи над музичним твором; знання специфіки виконання шкільного репертуару.

Відомо, що музично-виконавська діяльність є творчим процесом, який пов'язаний насамперед із самостійною музично-пізнавальною діяльністю, що сприяє інтенсифікації музичного мислення, пам'яті, уваги тощо.

Творча діяльність учителя музики зумовлюється специфікою музично-педагогічної діяльності, яка здійснюється в процесі публічного виступу, передбачає наявність інтерпретаційних умінь, здатності до адекватного відтворення художнього образу. Визначну роль у цьому процесі відіграють музично-виконавський досвід, знання, інтелект, володіння засобами художньої виразності, технікою художнього виконання, багатством асоціативного фонду, емоціною культурою, образністю музичного мислення.

Л.Арчажникова виокремлює такі види музичної діяльності, що пов'язані з інструментальним виконанням: сольний спів, самостійна робота над музичним твором, акомпанування, читання з листа, транспонування, гра в ансамблі, творче музикування. До зазначених видів музично-виконавської діяльності, на нашу думку, слід додати: уміння інтерпретації музичного твору (вокального, інструментального) у процесі вивчення його з хоровим та ансамблевим колективами, солістами; виконання музичного твору в процесі проведення фрагменту уроку «Слухання музики»; власне творення (композиція).

Володіння суто інструментальними вміннями та навичками не є запорукою успіху в розв'язанні музично-педагогічних завдань. Про це стверджують такі відомі науковці, як Г.Падалка, А.Растрігіна, О.Ростовський, О.Рудницька, О.Щолокова.

Музична діяльність учителя музики передусім пов'язана з виконавським процесом і передбачає наявність знань жанрово-стильових особливостей музичних творів, засобів їхньої виразності, умінь творчо осмислювати музичний образ, знаходити правильні способи його реалізації в сценічному виступі. Органічне поєднання музичного мислення, знань, умінь, почуттів і прагнень породжує у виконавця такий психічний стан, що сприяє здійсненню художнього задуму, передбачуваності кінцевого результату й досягненню мети виконавської діяльності, спричиняє до здійснення контролю, самоконтролю, оцінки та самооцінки за допомогою творчих «механізмів» виконавського процесу (аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, абстракція, узагальнення).

З огляду на це, можна стверджувати, що компетентним є такий учитель музики, котрий володіє музично-виконавськими компетенціями, що відповідають сутності різновидів музично-виконавської діяльності.

Компетентнісний підхід до музично-виконавської підготовки майбутніх фахівців зумовлюється самою сутністю та особистісними характеристиками художньо-інтерпретаційного процесу, а саме:

- розуміння інтерпретатором-виконавцем (інструменталістом, вокалістом, диригентом) сутності музичного твору, осмислення та осягнення його художньо-інтонаційного смислу;

- здатність до індивідуально-творчої інтерпретації музичного твору, розвиненість асоціативно-образного мислення, культури художнього сприйняття, оцінки та самооцінки;

- володіння технікою художнього виконання, яка є складовою частиною адекватного художньо-інтерпретаційного процесу і характеризує вміння добирати та володіти комплексом художньо-інтерпретаційних засобів музичної виразності, що загалом відзначає особистісне, індивідуально-неповторне ставлення виконавця-інтерпретатора до музичного твору;

- здатність творчо мобілізувати характерологічні вольові якості в процесі сценічно-виконавської діяльності, що акумулює в собі виконавську надійність, артистизм, експресію, силу волі; здатність емоційної реакції, демонстрації вмінь повторного емпатійно-художнього перевтілення;

- здатність до творчого самовираження в самостійній творчій діяльності: музикуванні (імпровізація), мистецтва творення (складання власних музичних творів);

- здатність до самостійної художньо-проектувальної діяльності (самостійно добирати й вивчати музичні твори, здійснювати інтеграційні зв'язки, створювати художні проекти, володіти вербальною й виконавською інтерпретацією);

- здатність до рефлексивно-оцінювальної діяльності, аналізу та самоаналізу, критичного мислення й адекватного судження.

Всі вищевказані характеристики в процесі фахової підготовки трансформуються у відповідні художньо-інтерпретаційні вміння, котрі створюють складну інтегративну систему, репрезентуються надалі в практичній художньо-творчій діяльності й є ознаками сформованості музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики. До таких умінь відносяться: уміння здійснювати музично-теоретичний аналіз; розкривати художній образ у єдності змісту і форми; володіти технікою художнього виконання; володіти сценічно-вольовими якостями; творчого музикування й творення; здійснювати аналіз та самоаналіз, надавати оцінку та самооцінку.

Якісні характеристики художньо-інтерпретаційних умінь (емоційно-образне мислення, емпатійне співпереживання, ідентифікація, індивідуальна неповторність, творче самовираження) формуються через засвоєння різних взаємопов'язаних видів і форм музичної діяльності: виконавської (інструментальної, вокальної, диригентсько-хорової); самостійно-творчої (музикування, імпровізація, композиція, аранжування); рефлексивно-оцінювальної (критичне судження, аналіз, самоаналіз, рефлексія).

Кожен з названих видів музичної діяльності формується у художньо-інтерпретаційному процесі, містить такі взаємопов'язані складові як сприймання, виконання й творчість. Хоча вони й різняться між собою за предметом, способами дії та за характером впливу, але розв'язують як специфічні, так і загальні завдання музично-виконавської підготовки майбутнього фахівця. Тому окремо вони не можуть забезпечити повноцінний процес формування музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики. Тільки комплекс цих основних видів музичної діяльності створює необхідні передумови для формування музично-виконавської компетентності в майбутніх фахівців. З огляду на це, оволодіння відповідними художньо-інтерпретаційними вміннями в різновидах музично-виконавської діяльності набуває особливого сенсу й значущості в процесі формування музично-виконавської компетентності майбутніх учителів.

Музично-виконавська компетентність майбутнього вчителя музики, формуючись у процесі фахової підготовки, не може ґрунтуватися на одному з видів музично-виконавської діяльності (інструментальної, вокальної, диригентської чи композиторської), а характеризується багатоплановістю, різноманітністю, інтегрованістю й передбачає високий ступінь володіння:

- предметними компетенціями, здатністю до художньо-інтерпретаційної творчості в різних видах музично-виконавської діяльності (інструментальною, вокальною, диригентською, композиторською, мистецтвом музикування, акомпанування);

- міжпредметними компетенціями, що виявляються в здатності здійснювати інтегративні зв'язки між змістом дисциплін інструментального, вокально-хорового, музично-теоретичного та загальнохудожнього циклів;

- ключовими компетенціями, що формуються у взаємодії змісту міжпредметних і предметних компетенцій, визначаються й виявляються у вміннях студентів здійснювати різні види художньо-проектувальної діяльності.

Аналіз наукових праць провідних науковців з музичної педагогіки (Л.Арчажникова, О.Олексюк, Г.Падалка, Л.Рапацька, О.Ростовський, О.Рудницька, О.Щолокова), узагальнення теоретичних положень щодо сутності професійної підготовки вчителя музики та визначення специфіки музично-виконавської діяльності, уможливило визначити основні структурні компоненти музично-виконавської компетентності:

- ціннісно-мотиваційний, який передбачає наявність потреб та інтересів до різновидів музично-виконавської діяльності, професійно-педагогічну спрямованість і мотивацію, що визначає внутрішню позицію майбутнього вчителя музики, формується на основі потреб й у практичній діяльності, стимулює розумові процеси, є важливою умовою засвоєння необхідних знань і виявлення потреби до самоосвіти;

- когнітивно-знаннєвий компонент музично-виконавської компетентності передбачає наявність музично-історичних, музично-теоретичних та загальнохудожніх знань, що допомагають охопити розвиток музичної культури, композиторських шкіл і творів різних стилів та епох, дати характеристику музичним жанрам, засобам музичної виразності, розкрити художній образ, виявити музичну драматургію твору, критично осмислювати й оцінювати мистецькі явища;

- операційно-технологічний компонент музично-виконавської компетентності передбачає наявність таких музично-виконавських умінь, що пов'язані з виконанням музичних творів і виявляються у всіх видах музично-виконавської діяльності (інструментальної, диригентсько-хорової, вокальної): вміння визначати стильові особливості, розрізняти типи фактури, цілісно сприймати й осмислювати музичний образ, володіти емоційно-почуттєвою культурою, методами й технічними прийомами виконання (інструментальними, вокально-хоровими, диригентськими) та вміннями сценічно-публічного виступу; здатністю до неповторного, своєрідно-переконливого, сценічно-емпатійного діалогу;

- самостійно-творчий компонент музично-виконавської компетентності виявляється в умінні творчого музикування, імпровізації, власного творення, добору на слух акомпанементу, гармонізації музичних побудов, самостійного розв'язання авторського задуму, проектуванні музичного твору у відповідному контексті, вмінні створювати власну художньо-виконавську версію;

- рефлексивно-оцінювальний компонент музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя виявляється в уміннях критично оцінювати й коригувати результати музично-виконавської діяльності; здатності осмислювати свої внутрішні позиції, адекватно оцінювати рівень власної музично-виконавської підготовки, розуміти й пояснювати сутність самовдосконалення, звертатися до свого внутрішнього діалогічного «Я», свого людського призначення, розуміти власні можливості для досягнення поставленої мети. Здатність до такого внутрішнього діалогу призводить до самореалізації та самовираження майбутнього вчителя музики в художньо-практичній діяльності.

Цілеспрямований педагогічний вплив на формування художньо-інтерпретаційних умінь студентів у різновидах музично-виконавської діяльності підвищує рівень сформованості музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики, яка в структурі професійної підготовки майбутнього вчителя музики є ключовою.

Література

1. *Арчажникова Л. Г.* Профессия – учитель музыки / Л. Г. Арчажникова – М. : Просвещение, 1984. – 111 с.
2. *Масол Л. М.* Загальна мистецька освіта: теорія і практика / Л. М. Масол. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.
3. *Масол Л. М.* Концепція загальної мистецької освіти / Л. М. Масол // Мистецтво та освіта. – 2004. – № 1. – С. 2–5.

4. **Михайличенко О. В.** Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія / О. В. Михайличенко. – Суми : Наука, 2004. – 210 с.
5. **Олексюк О. М.** Музична педагогіка. – К., 2006. – 188 с.
6. **Основи викладання мистецьких дисциплін** : навч. посіб. / за ред. О. П. Рудницької. – К. : Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, 1998. – 183 с.
7. **Падалка Г. М.** Педагогіка мистецтва : (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Падалка Г. М. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.

УДК 378.147:78

Шинтяїна І.В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА

В статті аналізується проблема розвитку творчих способностей студентів в умовах дирижерсько-хорової підготовки. Представлена модель творчого розвитку дирижера-хормейстера з характерними особливостями її впровадження в навчальний процес.

Ключевые слова: *Творчество, хормейстер, хоровой коллектив, хоровая музыка.*

Сучасний етап реалізації нової парадигми освіти в Україні передбачає розробку нових концептуальних підходів, орієнтованих на забезпечення розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців у галузі хорового мистецтва. Цим обумовлений інтерес теоретиків і практиків до означеної проблематики. Широкий спектр питань, що вивчаються, відбиває її багатоаспектність і практичну актуальність. Розвиток творчих якостей у студентів-хормейстерів є необхідною складовою цієї підготовки. Разом з тим, до цього часу немає ґрунтовних досліджень у цій галузі.

Зазначимо, що творча діяльність майбутнього фахівця-хормейстера передбачає наявність декількох чинників:

- по-перше, це система знань в галузі хорового мистецтва в цілому і духовної музики зокрема, які у сукупності формують певний тезаурус та рівень музичного кругозору;
- по-друге, це застосування настанов та художніх принципів творчості, які сприяють підвищенню професійного рівня майбутніх хормейстерів;
- по-третє, це безпосередньо хормейстерська діяльність, завдяки якій відбувається накопичення музичного досвіду і формування творчих умінь. Останнє вимагає введення до репертуару різножанрових творів, особливо кращих зразків української духовної хорової музики, завдяки чому і підвищується рівень творчої активності майбутніх диригентів-хормейстерів;
- по-четверте, це евристичні методи, засоби, прийоми, що застосовуються в художньо-творчій діяльності.

У науковій літературі творчість розглядається з позицій проблем музично-професійної освіти. В сучасних умовах система підготовки керівників-хормейстерів у вищій школі спрямована на формування і розвиток професіоналів, здатних здійснювати художньо-творчу діяльність. Це, в свою чергу, вимагає від студентів-хормейстерів опанування методами роботи з представниками різних вікових груп професійних і аматорських колективів, індивідуальним підходом до навчання, розвитком музично-творчих якостей для продуктивної хормейстерської діяльності.

Особливої актуальності набуває реалізація продуктивного, творчого потенціалу майбутніх хормейстерів як важливого компоненту в структурі їх підготовки у вищих навчальних закладах. Вона можлива завдяки багатогранній хормейстерській діяльності, що розвиває творчі якості особистості в процесі роботи над різноплановими творами української духовної хорової музики, оволодінню методами музичного пізнання та аналітико-синтетичними формами художньої діяльності, а також завдяки творчому пошуку в процесі інтерпретації того чи іншого хорового твору духовної музики.